Lastenvalvojat ry:n lausunto Hallituksen esityksestä eduskunnalle vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi 20.10.2021

Lastenvalvojat ry kiittää Eduskunnan Lakivaliokuntaa lausunto- ja kuulemispyynnöstä. Lastenvalvojat ry haluaa tuoda esiin Hallituksen esityksestä vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi seuraavat huomiot. Pyynnöstä arvioimme lausunnossamme myös Lakialoitetta laiksi isyyslain 44 § kumoamisesta:

1. YLEISTÄ

Lastenvalvojat ry pitää hyvänä isyys- ja äitiyslain yhdistämistä Vanhemmuuslaiksi. Lastenvalvojat ry katsoo, että hallituksen esityksessä esiin tuodut Vanhemmuuslain tavoitteet sekä niiden perusteet ovat hyvät. Laissa on onnistuneesti huomioitu isyys- ja äitiyslakien soveltamiskäytännössä esiin tulleita haasteita. Tärkeimpinä uudistuksina pidämme 30 päivän ns. varoajasta luopumista sekä ennakollista tunnustamista koskevien asiakirjojen lähettämistä suoraan neuvoloista Digi- ja väestötietovirastoon, jolloin jatkossa lastenvalvojien selvitettäväksi ohjautuisivat vain sellaiset tilanteet, joissa lapsen vanhemmuus ei ole määräytynyt synnyttäneen äidin avioliiton perusteella tai joissa lapsen vanhemmuutta ei ole vahvistettu ennen lapsen syntymää annetun tunnustamisen perusteella.

Lainuudistuksen myötä on tarkoitus luoda sähköinen ilmoitusjärjestelmä DVV ja neuvoloiden välille. Tämä nopeuttaa asiakirjaliikennettä sekä helpottaa työmäärää sekä neuvolassa että lastenvalvojalla. On tarkoituksenmukaista, että neuvolaa ohjaa jatkossa, kuten tälläkin hetkellä, epäselvät vanhemmuusasiat lastenvalvojalle. Perheiden kannalta vanhemmuuden vahvistumisen nopeutuminen on tärkeää ja mahdollistuu suunniteltujen lakimuutosten myötä.

Lastenvalvojat ry on kiitollinen, että monia yhdistyksen lainvalmistelun aiemmassa vaiheessa esiintuomia näkemyksiä ja perusteluja on huomioitu hallituksen esityksessä.

1.1 Tärkeimmät Vanhemmuuslain muutoskohdat lastenvalvojien näkökulmasta:

Ns. 30 päivän odotusajan poistuminen

Lastenvalvojat ry on esittänyt Oikeusministeriölle vuonna 2018 Isyyslain muuttamista siten, että ns. 30 päivän odotusajasta luovuttaisiin. Hallituksen esityksessä on hyvin avattu perusteita tähän muutosesitykseen: isyyden tunnustamisen peruuttamisia on tullut varsin vähän, ja 30 päivän odotusaika on viivästyttänyt vanhemmuuden ja toisen vanhemman huoltajuuden vahvistamista niissä tilanteissa, joissa vanhemmuus on vahvistettu ennen lapsen syntymää. Lastenvalvojat ry kannattaa edelleen 30 päivän odotusajasta luopumista.

Vanhemmuuslaissa ollaan säätämässä, että vaikka em. odotusajasta luovutaan, isyyden tunnustamisen voi edelleen peruuttaa tai kiistää ennen lapsen syntymää Digi- ja väestötietovirastolle. On hyvä huomata, että aiemmin peruutus tuli ilmoittaa lapsen äidin kotikunnan lastenvalvojalle. Peruutuksen tekijän asema siten helpottuu hieman lakiesityksen myötä, koska enää ei vaadita sitä, että lapsen äidin kotikunta olisi hänen tiedossaan. Lisäksi synnyttänyt äiti ja vanhemmuutensa tunnustanut henkilö voivat yhdessä pyytää lastenvalvojalta isyyden selvittämistä 6 kk:n kuluessa lapsen syntymästä. Lisäksi vanhemmilla toki säilyy mahdollisuus tunnustaa lapsen vanhemmuus vasta lapsen syntymän jälkeen lastenvalvojalla.

Katsomme, että peruuttamismahdollisuuksien supistamisen korvaamiseksi säädetyt täydentävät oikeusturvamekanismit ovat riittävät. Lastenvalvojat ry oikeusturvamekanismien riittävyyden arvioimisen yhteydessä myös painottaa sitä, että osapuolilla säilyy edelleen mahdollisuus tunnustaa lapsen vanhemmuus lastenvalvojalla lapsen syntymän jälkeen, jolloin suoritetaan vanhemmuuden selvittäminen sekä sitä, että ennen lapsen syntymää annettava vanhemmuuden tunnustaminen on tarkoitettu selkeisiin tilanteisiin ja Vanhemmuuslain 19 § on asianmukaisesti säädetty myös velvollisuudesta kieltäytyä tunnustamisen vastaanottamisesta.

Lapsen isyyden kumoaminen / Lakialoite laiksi isyyslain 44 §:n kumoamisesta

Lastenvalvojat ry:tä on pyydetty arvioimaan myös lakialoitetta Laiksi isyyslain 44 § kumoamisesta. Kuten aiemminkin Vanhemmuuslain valmistelun aikana, Lastenvalvojat ry puoltaa yhä määräajan säilyttämistä vanhemmuuden kumoamista koskevan kanteen nostamiseen liittyen vanhempien kanneoikeuden osalta. Lastenvalvojat ry katsoo, että perusteet vanhemmuuden kumoamisen määräajan säilyttämiselle on hallituksen esityksessä Vanhemmuuslaiksi esitetty hyvin ja kattavasti ja Lastenvalvojat ry yhtyy esityksessä esitettyihin perusteluihin määräajan säilyttämisen puolesta.

Julkisuudessa keskustelu vanhemmuuden kumoamisen määräaikaan liittyen on painottunut tilanteisiin, joissa lapsen juridinen isä ei ole saanut isyyttä kumottua mahdollisista poissulkevista isyystutkimuksista huolimatta. Syyksi on osin katsottu se, että Isyyslain isyyden kumoamisen määräaikaa koskevia säännöksiä olisi tulkittu liian tiukasti.

Lastenvalvojat ry toivoo vanhemmuuden kumoamisen määräaikaan liittyvässä pohdinnassa huomioitavan, että perheiden tilanteet, joissa vanhemmuuden kumoaminen tulee pohdintaan, ovat kuitenkin hyvin moninaisia ja niihin liittyy hyvin erilaisia lapsen etuun vaikuttavia seikkoja. Hallituksen esityksessä tuodaankin hyvin esille se, että virheellisten vanhemmuussuhteiden korjaaminen ja sosiaalisen perhe-elämän suojaaminen ovat molemmat vanhemmuuden kumoamissäännösten tavoitteina ajanmukaisia, mutta ne ovat osittain myös keskenään ristiriitaisia.

Lastenvalvojat ry pitää tärkeänä, että vanhemmuuden kumoamista koskevia säännöksiä pohditaan ensisijaisesti lapsen edun kannalta. Lapsen edun kannalta vanhemmuuden kumoamisen määräaika liittyy juuri punnintaan perhe-elämän suojan ja virheellisten vanhemmuussuhteiden korjaamisen välillä. Lastenvalvojat ry katsoo, että vanhemmuuden kumoamisen määräajan poistaminen vanhempien osalta voi heikentää lapsen edun toteutumista perhe-elämän suojan kannalta arvioituna.

Lastenvalvojille tulee ajoittain yhteydenottoja liittyen isyyden kumoamista koskevan kanteen nostomahdollisuuksiin. Yhteydenotoissa on tullut esiin tilanteita, joissa tieto virheellisestä vanhemmuudesta on saattanut tulla toiselle vanhemmalle yllätyksenä. Lisäksi on esiin tullut tilanteita, joissa vanhemmuuden kumoamista on vastustanut juridinen isä. Toisaalta yhteydenotoissa on useinkin ilmennyt, että se seikka, että juridinen isä ei ole lapsen biologinen vanhempi, on saattanut olla pitkään osapuolten tiedossa. Asia nostetaan kuitenkin esiin vasta esimerkiksi juridisten vanhempien eron yhteydessä (elatusvastuu) tai osapuolet ryhtyvät pohtimaan isyyden kumoamista muissa elämäntilanteen muutoksissa. Näissä tilanteissa lapsen ja juridisen vanhemman välinen suhde on saattanut muodostua kuitenkin hyvin vakiintuneeksi.

Määräajan säilyttäminen viestii osapuolille siitä, että vanhemmuuden kumoaminen on merkittävä lapsen vakiintuneisiin ihmissuhteisiin vaikuttava asia, jolloin lapsen kokonaisedun kannalta on tärkeää, että kanne vanhemmuuden kumoamiseksi nostetaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun tarve sille on tullut esiin. Mikäli määräajasta kanteen nostamiseksi luovutaan, asian ratkaisu voi lapsen kannalta pitkittyä. Toisaalta on hyvä, että kanteen nostamismahdollisuus määräajan jälkeen vaatisi nykyistä lievemmät perustelut, koska epäily omasta vanhemmuudesta saattaa tulla vasta määräajan umpeutumisen jälkeen. Lastenvalvojat ry kuitenkin katsoo, että myös näissä tilanteissa on perusteltua säädellä kanteen nostamisaikaa vuoden määräajalla siitä, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle on poistunut. Katsomme, että määräajasta kokonaan luopuminen voi vaarantaa lapsen edun toteutumisen perhe-elämän suojaan liittyvien seikkojen kannalta.

2. YKSITYISKOHTAISET KOMMENTIT PYKÄLITTÄIN

2.1 LAKILUONNOKSESSA KÄYTETTY TERMISTÖ
2 § Äitiyden toteaminen synnyttämisen perusteella
4 § Isyyden vahvistaminen muissa tapauksissa

Lakiehdotus on pyritty kirjoittamaan mahdollisimman sukupuolineutraalisti. Kuitenkaan isyyden ja äitiyden nimikkeistä ei ole luovuttu, jolloin termistöön liittyy ristiriitaisuuksia.

Esimerkiksi kun synnyttänyt henkilö on oikeudelliseltaan sukupuoleltaan mies**,** todetaan hänet kuitenkin lapsen äidiksi (2 §). Vastaava termistöön liittyvä ongelma on esim. 4 §:ssä, mikäli

henkilön oikeudellinen sukupuoli vahvistetaan naiseksi, voidaan hänet vahvistaa kuitenkin lapsen isäksi.

Pidämme tärkeänä, että lain termistöä tarkennetaan sen osalta, miten vanhemman oikeudellisen sukupuolen muuttuminen vaikuttaa termistöön, jotta em. ristiriitaisuudet poistuisivat: vahvistetaanko esimerkiksi henkilön isyys, äitiys vai vanhemmuus, Termistö tulisi huomioida myös vanhemmuuden selvittämisessä ja tunnustamisessa käytettävissä lomakkeissa, esimerkkinä vaikkapa tilanteet, jossa em. tilanteessa synnyttäneen henkilön puoliso tunnustaa vanhemmuuden ja tarvitaan synnyttäneen vanhemman kuuleminen. Lastenvalvojat ry esittää, että em. tilanteissa, joissa vanhemman juridinen sukupuoli on muuttunut, vanhemmuus vahvistettaisiin juridisen sukupuolen mukaisesti.

2.2 Turvakiellon huomioiminen lastenvalvojan toimivaltaisuuteen liittyen
8§ Vanhemmuuden selvittämisen toimeenpanija

Lakiesityksen mukaan vanhemmuuden selvittää lähtökohtaisesti lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsen synnyttäneellä äidillä on kotikunta. Isyys- ja äitiyslaissa vanhemmuuden selvittäminen kuuluu lapsen äidin kotikunnan lastenvalvojan tehtäviin.

Lastenvalvojille on tullut eteen tilanteita, joissa lapsen mahdollinen vanhempi on ottanut yhteyttä lastenvalvojaan ja ilmaissut haluavansa tunnustaa lapsen vanhemmuuden. Tilanteissa, joissa lapsen synnyttäneellä äidillä ja mahdollisesti myös lapsella on turvakielto, äidin kotikunta tulee isyyden selvittämisprosessin aikana muiden osapuolten tietoon. Jotta lähisuhdeväkivaltatilanteet ja turvakiellon suojausvaikutus pystyttäisiin myös vanhemmuuden selvittämisen yhteydessä huomioimaan, toivomme harkittavan, onko esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa lapsen synnyttäneellä äidillä on turvakielto, tarpeen säätää vanhemmuuden selvittämisen toimeenpanijasta normaalitilanteesta poikkeavasti, esimerkiksi 8 § 3. momenttia vastaavasti tai siten, että näissä tilanteissa isyyden selvittämisen toimeenpanija voisi olla myös sen hyvinvointialueen lastenvalvoja, jossa henkilöllä, joka on ilmaissut halunsa tunnustaa lapsen vanhemmuus, on kotikunta.

2.2 LAPSEN MENEHTYMISEN VAIKUTUS ISYYDEN VAHVISTAMISEEN
19§ Vanhemmuuden tunnustaminen ennen lapsen syntymää

19 §:n perusteluissa todetaan, että jos lapsi syntyy elävänä, tunnustaminen voidaan vahvistaa etukäteen annetun tunnustamisen perusteella, vaikka lapsi olisi kuollut ennen vanhemmuuden vahvistamista. Itse lakitekstistä ei tule ilmi selkeästi mahdollisuutta siihen, että mikäli lapsi on menehtynyt syntymän jälkeen, vanhemmuus voidaan vahvistaa ennen lapsen syntymää annetun

tunnustamisen perusteella, vaan asia tulee esiin selkeästi vain perustelutekstissä. Toivoisimme tämän selkeämpää kirjaamista lakitekstiin.

Esitämme myös, että 20 § otsikointia selkeytettäisiin muuttamalla otsikointi muotoon *Ennen lapsen syntymää annetun tunnustamisen peruuttaminen, kiistäminen ja vaikutuksettomuus*

2.3 ISYYDEN SELVITTÄMISEN KESKEYTTÄMISPERUSTEET JA LASTENVALVOJAN VELVOLLISUUS NOSTAA KANNE

14 § Vanhemmuuden selvittämisen keskeyttäminen
16 § Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen
32 § Kanneoikeus isyyden vahvistamista koskevassa asiassa

Lastenvalvojat ry on aiemmin tuonut esiin isyyden selvittämisen keskeyttämiseen sekä lastenvalvojien velvollisuuteen nostaa isyyskanne liittyviä tulkintaeroja.

Hallituksen esityksessä Vanhemmuuslaiksi lastenvalvojien velvollisuutta ajaa isyyden vahvistamista koskevaa kannetta on pyritty selkiyttämään. 16 § muotoiluun liittyy kuitenkin yhä tulkinnanvaraisuutta. Lastenvalvojan on varattava asianosaiselle tilaisuus tunnustaa vanhemmuutensa, jos voidaan pitää *todennäköisenä*, että henkilö on lapsen vanhempi. Lastenvalvojalla on myös velvollisuus ajaa kannetta vain tilanteissa, joissa vanhemmuutta ei ole tunnustettu.

Lastenvalvojat ry haluaa huomauttaa, että termiin *todennäköisenä* liittyy paljon tulkinnanvaraisuutta vaikkakin pidämme hyvänä muotoilun muuttumista aiemmin lainvalmistelun yhteydessä käytetystä termistä *mahdollisena*. Eteen voi tulla esimerkiksi tilanteita, joissa mahdollisen vanhemman kanssa käydään neuvottelu vanhemmuuden selvittämiseksi lastenvalvojalla ja saatujen tietojen perusteella voidaan pitää jopa todennäköisenä, että ko. henkilö olisi lapsen vanhempi. Todennäköisyyden arvioiminen on kuitenkin haasteellista etenkin niissä tilanteissa, joissa lapsen synnyttänyt äiti ei myötävaikuta isyyden selvittämiseen.

Näin ollen lastenvalvoja voi yhä tulkita lakitekstiä kahdella tavalla esimerkiksi tilanteissa, joissa henkilö on vakuuttunut olevansa mahdollisesti lapsen vanhempi, mutta synnyttänyt äiti ei ole halukas hoitamaan asiaa. Lastenvalvoja voi joko pitää velvollisuutenaan varata asiaan osalliselle tilaisuus tunnustaa vanhemmuutensa, jolloin lastenvalvoja ei enää vie asiaa oikeuden kautta eteenpäin. Tällöin ilmeisesti asia lähetetään DVV:n päätettäväksi, joka ei kuitenkaan todennäköisesti voi vahvistaa vanhemmuutta, jolloin vanhemmuuden tunnustajan tulisi nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne. Toisaalta lastenvalvoja voi myös tulkita asian niin, että hän ei ota tunnustamista vastaan vaan vie asian oikeuteen nostamalla kanteen.

Lisäksi hallituksen esityksen mukaan lastenvalvojalla on velvollisuus nostaa kanne vanhemmuuden vahvistamiseksi 16 § 2 momentin mukaan. Kuitenkin 32 § 2 momentin 1 kohdan mukaan myös henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen isä, on oikeus nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne em. tilanteessa. Hallituksen esityksessä tulisikin määritellä tarkemmin, miten lastenvalvojan velvollisuus nostaa kanne ja henkilön, joka katsoo olevansa lapsen isä, kanneoikeus suhteutuvat toisiinsa.

Esitämme, että 16 § muotoilussa käytettäisiin nykyisen isyyslain mukaista muotoilua, jolloin tilaisuus tunnustaa vanhemmuus tulisi varata, mikäli voidaan pitää *todistettuna*, että henkilö on lapsen vanhempi. Tällöin myös lastenvalvojan velvollisuus ajaa kannetta olisi osittain selkeämpi.

Tarkennustoiveita vastaajaksi haastamisen ym. osalta

Lisäksi toivomme selvennystä siihen, että mikäli lastenvalvoja nostaa isyyden vahvistamista koskevan kanteen tilanteessa, jossa isyyden selvittäminen on keskeytetty 14 § 2 mom. 2. kohdan perusteella, kenet asiassa haastetaan, jos tuomioistuimelta joudutaan kanteessa pyytämään isyystutkimusten määräämistä äidin ja lapsen osalta.

32 §:n miehen kanneoikeuteen liittyvissä kriteereissä todetaan rajaus niihin tilanteisiin, että ”lapsesta ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettiset isyystutkimukset olisi voitu tehdä”. Tämä rajaus ei ota huomioon niitä tilanteita, joissa lapsesta on jo otettu näytteet isyyden selvittämiseen liittyen toisen miehen osalta, mutta lapsen huoltaja ei ole antanut suostumustaan käyttää ko. näytettä toisen miehen osalta suostumusta dna-tutkimuksiin. Tältä osin esityksen sanamuotoa tulisi tarkentaa.

2.4 VANHEMMUUDEN SELVITTÄMISEN KESKEYTTÄMINEN, KUN ON ERITYINEN SYY OLETTAA, ETTÄ VANHEMMUUDEN SELVITTÄMINEN EI OLISI LAPSEN EDUN MUKAISTA VS. TUNNUSTAMISTILAISUUDEN VARAAMINEN

14 § Vanhemmuuden selvittämisen keskeyttäminen
16 § Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen

14 § on säädetty isyyden selvittämisen keskeyttämisen edellytyksistä ja momentin 3 kohta koskee tilanteita, joissa lastenvalvoja voi keskeyttää vanhemmuuden selvittämisen silloin, kun on erityinen syy olettaa, että vanhemmuuden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista. Ehdotetun momentin mukaan vanhemmuuden selvittäminen keskeytetään, mikäli ”kukaan ei ole tunnustanut lasta ja on erityinen syy olettaa, että vanhemmuuden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista”.

Koska toisaalta vanhemmuuden tunnustamisen vastaanottovelvollisuuden kynnystä on madallettu, eteen voi tulla tilanteita, joissa lastenvalvojan on otettava vastaan vanhemmuuden

tunnustaminen myös niissä tilanteissa, joissa lastenvalvoja arvioisi, ettei vanhemmuuden selvittäminen olisi lapsen edun mukaista. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa henkilö, joka katsoo olevansa lapsen vanhempi, voi saada asiassa kanneoikeuden DVV:n kielteisen vanhemmuuden vahvistamispäätöksen kautta, jolloin perustelutekstissä esitetyt 14 § 3 mom. kohdan perusteet suojata lapsen etua eivät toteutuisi. Toivommekin lakiesityksen tarkentamista tältä osin, jotta perustelutekstissä esitetyt tavoitteet lapsen edun suojaamisesta eivät vaarannu näissä erityistilanteissa. Mikäli 16 § muotoilua muutetaan siten, että tunnustamistilaisuus tulee varata, mikäli voidaan pitää todistettuna, että henkilö on lapsen vanhempi, ristiriita lastenvalvojan velvollisuudessa varata tunnustamistilaisuus ja 14 § 2 mom. 4. kohdan välillä poistunee.

2.5 VANHEMMUUDEN SELVITTÄMISEN UUDELLEEN ALOITTAMINEN LASTENVALVOJAN ALOITTEESTA

14 § Keskeytetyn vanhemmuuden selvittämisen uudelleen aloittaminen

Lakiluonnoksessa esitetään pykälän laajentamista siten, että myös lastenvalvojalla olisi oikeus aloittaa vanhemmuuden selvittäminen uudestaan.

Nykytilanteessa isyyden selvittämisen keskeytyksiä on muutama prosentti kaikista avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista. Lastenvalvojat ry on jo aiemmin laatinut Oikeusministeriölle selvityksen keskeyttämisiin liittyvistä tilanteista. Suurin osa johtuu siitä, että lapsen äidillä ei ole tiedossa lapsen isä tai hän ei katso voivansa tietoa ilmoittaa. Näissä tilanteissa ainoa keino lastenvalvojalla on keskustelu lapsen äidin kanssa. Lastenvalvoja pyrkii aina motivoimaan äitiä isyyden selvittämiseen sekä informoi äitiä totuudessa pysymisen velvoitteesta.

Lastenvalvojat eivät usko uudelleen aloittamisen laajentamisen tuovan juurikaan muutosta nykyisiin lukuihin. Sen sijaan tilanne, missä äiti sekä lapsen mahdollinen isä ovat passiivisia asiassa ja tieto perustuu jonkun ulkopuolisen antaman tietoon, herättää paljon kysymyksiä. Tulisi tarkasti määritellä, mikä on riittävä tieto ja keneltä ja missä muodossa sen pitää tulla, jotta lastenvalvoja voi omasta aloitteestaan tehdä päätöksen vanhemmuuden selvittämisen aloittamisesta uudelleen. Onko tieto esimerkiksi annettava suullisesti vai kirjallisesti ja pitääkö tiedon antajan henkilöllisyys varmistaa? Miten toimitaan, jos neuvottelua vanhemmuuden selvittämiseksi ei saada pidettyä (osapuolet eivät saavu paikalle) tai mikäli äiti kiistää asian? On myös tärkeää selventää, miten vanhemmuuden selvittämisen aloittaminen uudelleen lastenvalvojan aloitteesta voidaan toteuttaa käytännössä siten, ettei toiminta ole ristiriidassa osapuolten perhe-elämän suojan kanssa? Hallituksen esityksessä jää myös epäselväksi, miksi 14 § 2 momentin 4 kohdan mukaiset tilanteet on rajattu ulkopuolelle niistä tilanteista, joissa isyyden selvittäminen voitaisiin aloittaa uudelleen lastenvalvojan aloitteesta.

14 § perusteluissa todetaan, että lastenvalvoja voi saatuaan vanhemmuuden selvittämisen uudelleenaloittamista koskevan pyynnön tehdä päätöksen joko vanhemmuuden selvittämisen

aloittamisesta uudelleen tai vaihtoehtoisesti siitä, ettei edellytyksiä vanhemmuuden selvittämisen uudelleenaloittamiselle ole. Lastenvalvojat ry katsoo, että uudelleenaloittamispyyntöjen selkiyttämiseksi niiden muodosta ja sisällöstä olisi ehdottomasti annettava tarkempia säännöksiä erityisesti tilanteissa, joissa uudelleenaloittamispyyntö tulisi joltain ulkopuoliselta henkilöltä.

2.6 MUITA HUOMIOITA

10 § Neuvottelun toimittaminen ja velvollisuus pysyä totuudessa

Kohdassa ei ole säädetty 15 vuotta täyttäneen lapsen tai muiden neuvotteluun osallistuvien henkilöiden velvollisuudesta pysyä totuudessa. Pykälää tulisi tarkentaa tämän osalta.

19 § Vanhemmuuden tunnustaminen ennen lapsen syntymää
22 § Tunnustamisen hyväksyminen

Pykälissä on osin ristiriitaisuutta sen osalta, että toisaalta 19 §:ssä säädetään, että tulevan äidin tulee olla paikalla ilmoitusta antaessa ja hänen tulee hyväksyä tunnustaminen. Toisaalta 22 § todetaan, että jos tunnustaminen on tehty ennen lapsen syntymää, vanhemmuutta ei voida vahvistaa, ellei äiti ole hyväksynyt tunnustamista. Kuitenkin 19 § mukaan isyyden tunnustamisen vastaanottamisesta on kieltäydyttävä, jos synnyttävä äiti vastustaa tunnustamista.

23 § Kuuleminen

Perustelutekstissä todetaan, että kuulemisen voi toteuttaa joko lastenvalvoja tai Digi- ja väestötietovirasto. Pykälätekstissä mainitaan kuitenkin kuulemisen toteuttajana vain lastenvalvoja, joten 23 § tekstiä tulisi tämän osalta tarkentaa. Lähtökohtaisesti olisi hyvä, että mikäli vanhemmuus on tunnustettu ennen lapsen syntymää, kuulemisen toteuttaisi ensisijaisesti DVV.

Mikäli kuuleminen on lastenvalvojan tehtävä, tulisi varmistua siitä, että lastenvalvojalla on riittävät vanhemmuuden tunnustamiseen liittyvät tiedot, esimerkiksi tilanteessa, jossa alaikäinen isä tunnustanut isyyden neuvolassa, josta asiakirjat ovat siirtyneet siirtyvät sähköisesti DVV:oon.

24 § Henkilöllisyyden toteaminen

Lastenvalvojat ry pitää tärkeänä, ettei henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävien asiakirjojen tulkintaa supisteta nykyisestä.

Toivomme myös tarkennusta siihen, onko neuvottelussa myös ns. tukihenkilöiden todistettava henkilöllisyys vai koskeeko henkilöllisyyden toteamisvelvollisuus ainoastaan niitä henkilöitä, jotka antavat asiassa kirjallisen neuvotteluasiakirjan.

25 § Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittava asiakirja

Pykälän 2. momentissa säädetään tunnustamislausuman tiedoksiannosta tilanteessa, missä lastenvalvojalla ei ole todistettavasti tietoa siitä, että a.o. on saanut tiedon tunnustamislausuman antamisesta. Mitä käytännön tilannetta tämä voisi tarkoittaa ja mikä on riittävä todistettava tieto?

31 § Vanhemmuuslain käsittely ja muutoksenhaku

Pykälässä säädetään siitä, että Digi- ja väestötietovirasto voi pyytää lastenvalvojaa täydentämään asiakirjoja tai hankkimaan tarpeellista saatavilla olevaa lisäselvitystä. On tarkoituksenmukaista, että DVV voi tarvittaessa pyytää lastenvalvojaa täydentämään asiakirjoja tai pyytää lisäselvityksiä. Kuitenkin työnjakoa DVV:n ja lastenvalvojien välillä tulisi täsmentää erityisesti tilanteissa, joissa täydennyspyynnöt liittyvät osapuolten rekisteritietoihin, esim. siviilisäätytodistusten hankkimiseen. Olisi perusteltua, että DVV selvittää asiakirjojen täydentämisen tältä osin suoraan asianosaisten kanssa, koska DVV on se viranomainen, joka rekisteröi siviilisäätytiedot Suomessa. DVV:n selvittämisvastuuseen on viitattu esityksen perusteluissa, mutta työnjaon selkiyttämiseksi esitämme, että myös itse lakitekstistä tulisi ilmetä selkeämmin Digi- ja väestötietoviraston velvollisuus selvittää asia ensisijaisesti suoraan osapuolten tai asiakirjat toimittaneen neuvolan kanssa.

32 § Kanneoikeus isyyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset
33 § Kanneoikeus äitiyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset

Pykälien tekstiä tulisi tarkentaa siten, ettei kanneoikeutta ole kummassakaan tilanteessa, mikäli lapselle on vahvistettu toinen äiti.

35 § Lapsen puhevallan käyttäminen

Pykälän 1 momentissa todetaan, että alaikäisen lapsen puhevaltaa käyttää lastenvalvoja, joka 8 § nojalla selvittänyt vanhemmuuden. Esitämme kohdan tekstin muuttamista siten, ettei vain isyyden selvittänyt lastenvalvoja voi edustaa lasta vaan kuka tahansa lastenvalvoja, joka voisi 8§:n nojalla selvittää isyyden. Jos alun perin isyyttä selvittänyt lastenvalvoja on esimerkiksi vaihtanut

työpaikkaa tai on kuollut, tulee toisen lastenvalvojan pystyä käyttämään lapsen puhevaltaa. Nyt pykälän muotoilu ei mahdollista tätä.

3. LAIN SOVELTAMISKÄYTÄNNÖSSA ESIIN TULLEITA ONGELMIA, JOIHIN TOIVOISIMME KIINNITETTÄVÄN HUOMIOITA

Lastenvalvojat ry on aiemmin Luonnoksesta hallituksen esitykseksi Vanhemmuuslaiksi tuonut esiin lain soveltamiskäytännössä esiin tulleita ongelmia, joihin toivoisimme kiinnitettävän huomiota. Toivomme, että näihin esiintuotuihin ongelmiin kiinnitettäisiin huomiota esim. Vanhemmuuslakiin liittyvissä tulevissa eri toimijoiden koulutuksissa.

4. LAIN VOIMAANTULOSTA JA LAIN TOIMEENPANON EDELLYTTÄMISTÄ TOIMISTA

Vanhemmuuslain ja siihen liittyvien muiden lakimuutosten on ehdotettu tulevan voimaan 1.1.2023.

Lastenvalvojat ry pitää erittäin tärkeää, että lain täytäntöönpanoon varataan riittävästi aikaa ja haluaa tuoda esiin huolen, onko vuosi riittävä aika lakien täytäntöönpanon vaatimille toimille. Kolmen viimeisimmän lastenvalvojien työhön vaikuttaneen suuren lakimuutoksen (Isyyslaki 2016, Äitiyslaki 2019, Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 2019) yhteydessä lomakkeiden saaminen lastenvalvojien tietojärjestelmiin viivästyi kuormittaen yksikköjen resursseja. Tätä viivästymistä voidaan ehkäistä sillä, lain voimaantuloon ja toimeenpanoon liittyen huomioidaan, että lomakkeiden laatimisen jälkeen kunnille ja lastenvalvojien tietojärjestelmät tuottaville toimijoille jää riittävästi aikaa lomakkeiden saamiseksi lastenvalvojien tietojärjestelmiin. Lastenvalvojien työn sujuvuuden ja kuormittuneen työtilanteen vuoksi on tärkeää, että tietojärjestelmät ovat toiminnassa heti lain voimaantullessa. Sama koskee luonnollisesti myös neuvoloita ja Digi- ja väestötietovirastoa.

Lomakemuutosten osalta toivomme, että lomakkeiden suunnittelussa olisi mukana myös käytännön lastenvalvojatyötä tekeviä henkilöitä.

Koulutus

Lastenvalvojat ry pitää ensisijaisen tärkeänä riittävän koulutuksen järjestämistä uudesta vanhemmuuslaista kaikille lastenvalvojille. Aiemmin isyyslain voimaan tullessa koulutuskierros järjestettiin, sen sijaan äitiyslian voimaan tullessa vastaavaa koulutusta ei ollut. Koska äitiyden tunnustamisia on verraten vähän, on lain tulkinta ja toteuttaminen jäänyt monelle lastenvalvojalle liian hataralle pohjalle. Uusi laki tulee sisältämään huomattavia muutoksia lastenvalvojan

käytännön työhön, joten mahdollisuus lain riittävään perehtymiseen on kaikkien etu. Yhtä tärkeää on saada myös neuvolan työntekijöille riittävä perehdyttäminen.

Vantaalla 20.10.2021

Lastenvalvojat ry
Puheenjohtaja Katri Hyytiä